

El sector agrari a la Terra Alta. Una anàlisi quantitativa a partir de l'orientació tècnico-econòmica de les explotacions

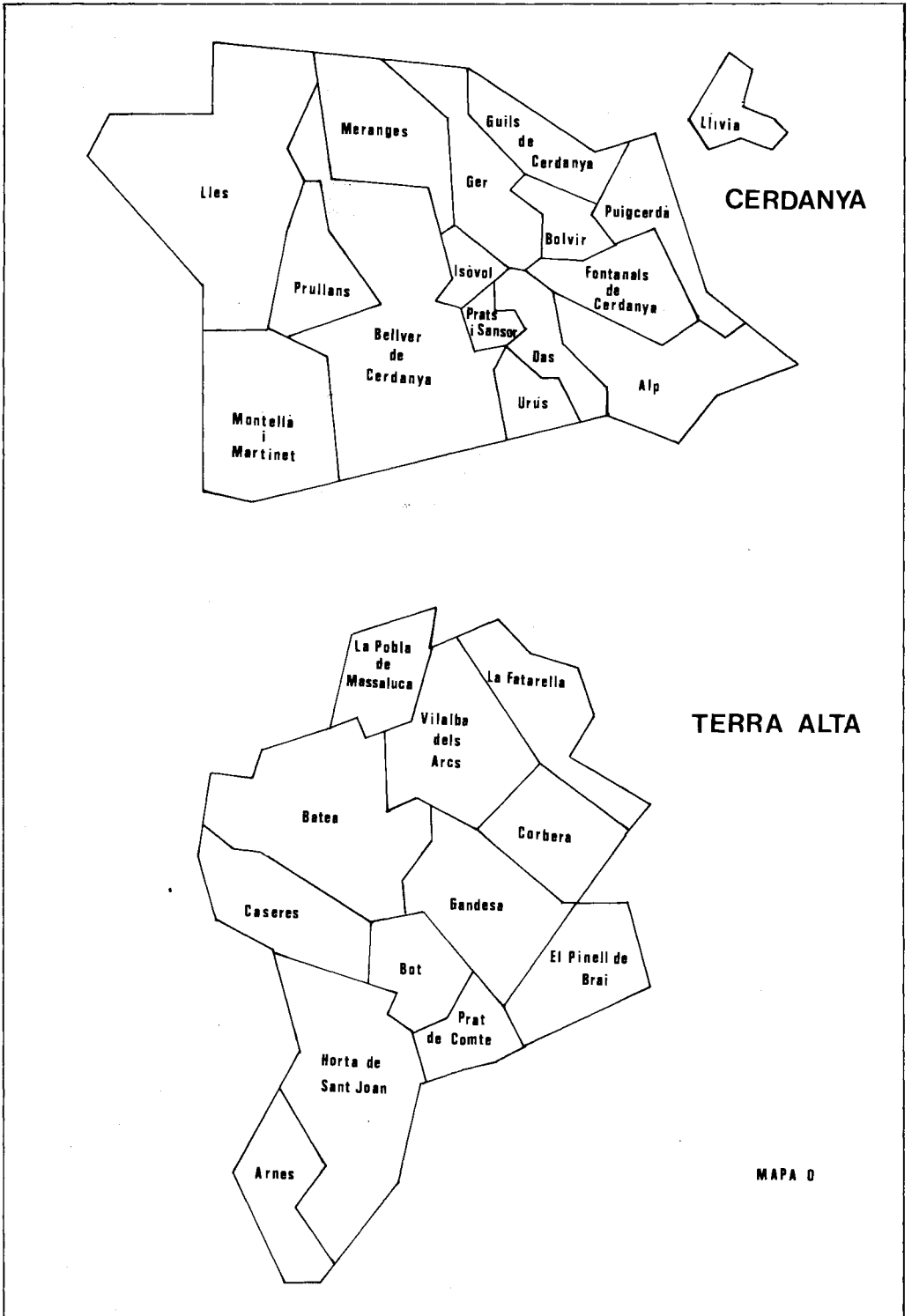
Gelasio NOGUEIRA ESMORIS
Joan TORT i DONADA

0. Preliminar

En el present article ens proposem de fer un estudi de les explotacions agràries de la Terra Alta a partir de la informació del cens agrari de 1982 i centrant-nos, en particular, en un factor d'anàlisi de tipus quantitatiu i que, a nivell metodològic, pot considerar-se com a innovador: és el que s'anomena *orientació tècnico-econòmica* (OTE) de les explotacions.

Després de fer una presentació general de la comarca i de donar un panorama succint del seu sector agrari, passem a introduir el concepte d'orientació tècnico-econòmica bo i exposant la seva gènesi i les seves característiques fonamentals. Segueix a aquest capítol el que és pròpiament l'objecte del nostre estudi: l'anàlisi de les explotacions agràries de la comarca a partir de la seva OTE, amb incidència especial en el que són sectors productius determinants (el vi, l'ametlla, la ramaderia industrial). L'exposició és complementada amb les taules que hem emprat com a base i que, com el mapa, són d'elaboració pròpia (a partir del buidat de qüestionaris i de l'aplicació de mitjans informàtics). Un resum bibliogràfic específic constitueix el darrer epígraf del treball.

L'article resultant ve a ser el resum d'alguns capítols de l'estudi titulat *Dues especialitzacions agràries diferenciades: Terra Alta i Cerdanya*, que fou realitzat pels autors durant el curs 1986-87 en el marc de l'assignatura «Geografia agrària», impartida per la professora Roser Majoral a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona.

1. La Terra Alta en el marc de Catalunya

Dins el marc global de Catalunya, la Terra Alta és una de les comarques considerades sovint com a paradigma de *zona deprimida*, generalment en base a tres característiques genèriques: presència fonamental del sector agrari, estagnament demogràfic i nivells de renda per habitant molt baixos.

Situada a l'extrem sud-oest del triangle català, la Terra Alta es caracteritza pel seu allunyament respecte al gran passadís pre-litoral i litoral —es troba situada entre l'Ebre i els vessants interiors dels Ports de Tortosa— i, d'alguna manera, per una innegable excentricitat en relació amb els principals eixos econòmic-productius del país.

Compta amb una superfície territorial de 740.04 km² en la qual, a nivell morfològic, es distingeixen tres grans sectors o unitats de relleu: un fragment de la serralada pre-litoral, format per materials paleozoics fortament plegats i fallats; una conca d'erosió, excavada en sediments miocènics i paral·lela a l'eix anterior; finalment, una plataforma estructural miocènica, inclinada cap al nord-oest i integrada en la depressió morfològica de l'Ebre. El seu clima, mediterrani de tendència continental, és força homogeni tot i que a les vores muntanyoses sud-orientals hi incideix el factor altitud; les precipitacions, en general, són irregulars i amb unes mitjanes que no arriben als 450 mm anuals.

La població de la comarca era, el 1986, de 13.443 habitants, amb tendència a la baixa. La densitat resultant, 18 h/km², és una de les més febles de la Catalunya continental no pirinenca. El poblament es presenta en forma concentrada, amb nuclis bastant distants entre si. D'altra banda la Terra Alta, comarca secularment mal comunicada amb la resta de Catalunya, no ha arribat a tenir una capital que actués com a centre econòmic rector, i la seva àrea d'influència potencial ha estat absorbida per Tortosa, Móra d'Ebre i Reus.

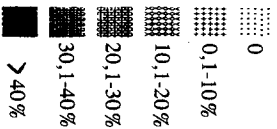
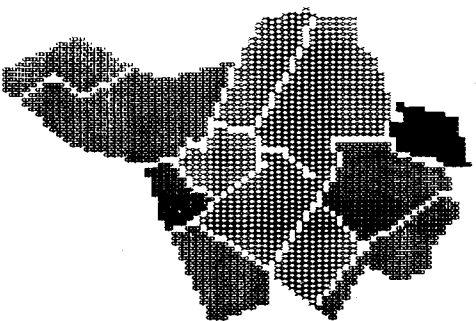
2. El sector agrari a la Terra Alta: aproximació general

Si haguéssim de caracteritzar amb poques paraules la Terra Alta des del punt de vista estrictament agrari, hauríem de dir que compta amb un dels percentatges més alts del Principat de població activa dedicada a l'agricultura, que té el 98,7% de la seva superfície agrícola conceptuat com de secà i que, en definitiva, les seves possibilitats endògenes de creixement i d'expansió del sector són pràcticament nul·les. A més, l'entrada d'Espanya a la CEE, amb el consegüent increment de la competència, és possible que agreugi les grans diferències que ja actualment es donen entre la Terra Alta i les comarques agràries desenvolupades.

Antigament la Terra Alta era una zona de pas per als ramats transhumants, en el trànsit per camins ramaders des de les zones muntanyoses dels Ports de Beseit i del Maestrat cap a la vall i el delta de l'Ebre. Pròpiament, la ramaderia ha tingut una importància tradicional a la comarca però només a un nivell familiar i centrada en el porcí. Aquest fet donat en la mateixa mesura que en altres comarques veïnes, com també la tendència actual, això és, d'anar progressivament cap a una ramaderia de tipus industrial.

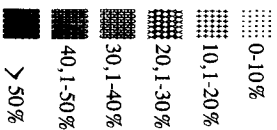
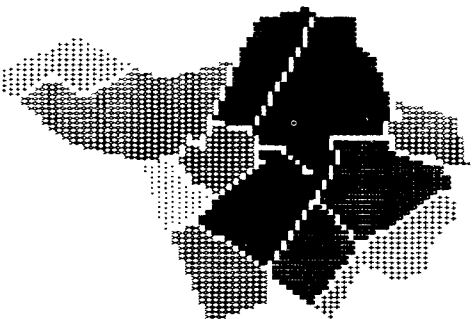
Mapa 1
Superfície d'olivera respecte al total SAU (sense prats i guarrets) 1985 (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de la taula 1

Mapa 2
Superfície de vinya respecte al total SAU (sense prats i guarrets) 1985 (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de la taula 1

Taula 1

Distribució percentual de la terra cultivada (no inclou guarrets ni prats naturals), 1985

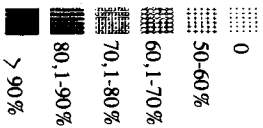
Terra Alta	Cereals			Lleguminoses gra			Tubercles			Farratges			Hortalisses			Fruïters		Vinya	Olivera	
	Secà	Regadiu	Total	Secà	Regadiu	Total	Secà	Regadiu	Total	Secà	Regadiu	Total	Secà	Regadiu	Total	Secà	Regadiu			Total
Arnes	14,2	0,3	14,5	0,1	0,3	0,4	-	2,8	2,8	1,0	0,4	1,4	0,1	0,7	0,8	34,3	0,3	34,6	19,3	26,2
Batea	2,1	-	2,1	-	-	-	0,0	-	0,0	-	0,0	0,0	-	0,1	0,1	10,4	0,1	10,5	75,4	11,8
Bot	5,3	-	5,3	-	-	-	-	0,9	0,9	-	0,1	0,1	-	0,3	0,3	31,8	-	31,8	30,4	11,1
Caseres	1,4	-	1,4	-	-	-	-	0,3	0,3	-	0,3	0,3	-	0,7	0,7	27,1	4,6	31,7	51,5	14,1
Corbera d'Ebre	1,0	0,1	1,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	-	0,0	0,0	0,3	0,7	1,0	39,5	-	39,5	47,0	10,9
La Fatarella	15,7	-	15,7	0,5	0,0	0,5	1,9	0,5	2,4	-	-	-	1,2	0,4	1,6	46,0	-	46,0	12,1	21,7
Gandesa	2,8	-	2,8	-	-	-	-	0,3	0,2	0,5	0,1	-	0,1	0,4	0,8	17,7	-	17,7	64,8	13,3
Horta de Sant Joan	9,7	0,1	9,8	3,0	0,3	3,3	0,0	1,0	1,0	-	0,4	0,4	0,3	1,1	1,4	38,3	0,5	38,8	22,6	22,3
El Pinell de Brai	0,6	-	0,6	1,3	-	1,3	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,6	0,4	0,2	0,6	54,3	0,8	55,1	20,8	21,0
La Pobla de Massaluca	0,5	-	0,5	-	-	-	0,5	-	0,5	-	-	-	0,8	-	0,8	30,2	-	30,2	21,0	47,0
Prat de Comte	-	-	-	-	1,8	1,8	-	0,6	0,6	-	-	-	-	-	-	58,5	1,6	60,2	1,1	36,4
Vilalba dels Arcs	0,4	-	0,4	0,1	-	0,1	0,0	0,1	0,1	-	-	-	0,4	0,2	0,6	24,8	-	24,2	49,4	24,7
Total	4,0	0,0	4,0	0,5	0,1	0,6	0,3	0,4	0,7	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,7	29,6	0,4	30,0	45,5	18,4

Font: Elaboració pròpia a partir de les explotacions dels qüestionaris de les Cambres Agràries Locals. 1985.

De fet, de mitjan segle passat ençà, la Terra Alta ha sofert un empobriment continuat, tant a nivell econòmic com poblacional. L'estancament, en línies generals, podríem dir que deriva de l'allunyament físic dels mercats potencials, de l'aïllament viari i de la dificultat de transformació del secà en regadiu, com també, en gran mesura, de la incapacitat de formació d'uns capitals autòctons que puguin generar una activació continuada. Com a conseqüència de la recessió econòmica —que ha comportat una disminució de les terres conreades, una especialització agrícola i l'emigració—, s'han abandonat del conreu les zones menys afavorides.

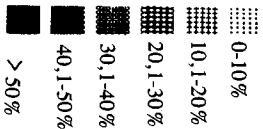
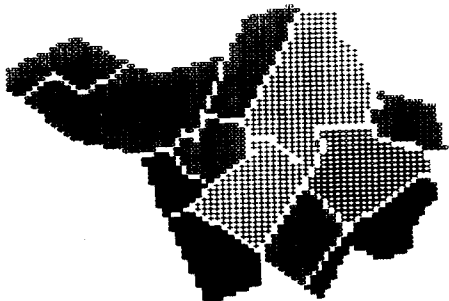
L'olivera (vegeu la taula i el mapa 1) ha estat tradicionalment un dels conreus principals de la Terra Alta. En les darreres dècades —a causa, entre d'altres factors, de la pèrdua de rendibilitat del producte— ha experimentat una forta recessió. La producció d'olives, encara que regressiva, és superior a la mitjana catalana. A pesar d'això, en els darrers anys s'ha vist un gran increment a nivell comarcal, de l'ametller i els cereals.

La vinya (vegeu la taula 1 i el mapa 2) hi ha estat conreada des de temps molts reculats, però les majors produccions corresponen als segles XIX i XX. Cal tenir present que durant els segles XVII i XVIII la intensitat del conreu era inferior a la d'altres comarques, per causa de l'aïllament dels mercats urbans catalans —Barcelona, sobretot— i dels ports de mar, la qual cosa significa cenyir la producció a l'autoconsum. En els anys anteriors a la fil·loxera la vinya guanyà posicions a la Terra Alta, tot i que, arribada la plaga, tornà a minvar. Posteriorment, la incorporació de noves tècniques i l'organització en cooperatives ha contribuït a augmentar-ne la producció, afavorida per les característiques del clima i del terrer (mentre que, contràriament, ha disminuït en altres comarques tradicionalment vinícoles). A nivell d'ocupació del sòl, al llarg del present segle hi ha hagut un desplaçament del conreu devers les zones planes i més còmodes per treballar.

Font: Elaboració pròpia a partir de la taula 2

Mapa 4
Superfície d'ametlers respecte al total fruiters 1985 (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de la taula 2

Mapa 3
Superfície de fruiters respecte al total SAU (Sense prats i guarets) 1985 (%)

Taula 2
Superfície ocupada pels fruiters, en Ha. 1985

Terra Alta	Fruita dolça									Total fruita dolça	Fruita seca			Total fruita seca	Total secà	Total regadiu	Total fruites
	Poma	Pera	Codonyer	Nesprer	Albercoc	Cirera	Préssec	Pruna	Figuera		Ametller	Noguera	Avellana				
Arnes	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	191	—	58	249	249	2	251
Batea	2	—	—	—	—	—	7	3	—	12	524	—	—	524	531	5	536
Bot	—	—	—	—	—	5	10	—	—	15	555	—	—	555	570	—	570
Caseres	—	—	—	—	—	—	62	—	—	62	400	—	—	400	395	67	462
Corbera d'Ebre	2	—	—	—	—	—	2	—	—	4	694	—	428	1.122	1.126	—	1.126
La Fatarella	4	—	—	—	—	—	7	6	—	17	550	—	385	935	952	—	952
Gandesa	1	—	—	—	—	—	22	2	—	25	775	—	—	775	800	—	800
Horta de Sant Joan	2	—	—	—	—	27	40	—	—	69	1.126	—	5	1.131	1.184	16	1.200
El Pinell de Brai	—	—	—	—	2	4	11	3	—	20	1.060	6	1	1.067	1.071	16	1.087
La Pobla de Massaluca	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	386	—	—	386	386	—	386
Prat de Comte	12	—	—	—	—	—	13	—	—	25	416	—	—	416	429	12	441
Vilalba dels Arcs	1	—	2	—	—	10	2	—	—	15	380	1	280	661	676	—	676
Total	26	—	2	—	2	46	176	14	—	266	7.057	7	1.157	8.221	8.369	118	8.487

Font: Elaboració pròpia a partir de les explotacions dels qüestionaris de les Cambres Agràries locals. 1985.

Els arbres fruiters havien estat escassos a la Terra Alta fins als anys 70, i en tot cas eren dedicats al consum familiar. En els darrers decennis han vist incrementada la seva importància, especialment en els pocs indrets de la comarca on hi ha possibilitats de regadiu (vegeu la taula 2 i els mapes 3 i 4).

Quant a les explotacions, la Terra Alta es configura com la comarca de la província de Tarragona en què les dimensions mitjanes de les explotacions són més grosses. Hi predominen les compreses entre 10 i 20 ha. Per una altra banda, es detecta una tendència a la concentració en explotacions superiors a 20 ha, la grandària mitjana va passar de 16,6 ha el 1972 a 19,6 ha el 1982. L'abandó de terres, quan s'ha produït, s'ha localitzat als municipis on no hi havia unes alternatives econòmiques que permetessin l'agricultura a temps parcial.

Cal remarcar, així mateix, la tradició del cooperativisme a la comarca, amb motiu de les necessitats d'elaboració i comercialització de l'oli i del vi sorgides en el present segle (el 1918 s'inaugurà la cooperativa del Pinell de Brai, i el 1919 la de Gadesa).

3. L'orientació tècnico-econòmica de les explotacions (OTE) com a factor d'anàlisi: consideracions prèvies

L'entrada d'Espanya a la Comunitat Econòmica Europea és un motiu perquè la informació estadística elaborada pels diferents nivells administratius de l'Estat sigui millorada en qualitat, freqüència, difusió i accessibilitat, i, alhora, és la causa determinant de la introducció de sistemes de classificació de dades que permetin la comparació i el tractament comú amb la informació estadística dels altres països de la Comunitat.

En aquest sentit, i en relació amb les estadístiques agràries, l'Institut Nacional de Estadística en els resultats del Cens Agrari del 1982 incorpora el concepte d'*orientació tècnico-econòmica* de les explotacions censades (OTE), que més endavant definirem. A aquests efectes, la informació que nosaltres utilitzarem és producte d'una explotació dels resultats del Cens Agrari de 1982 duta a terme pel Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya (CIDC) l'any 1986, amb motiu d'una demanda feta en aquest sentit pel Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca de la Generalitat de Catalunya (DARP).

El fet que la SAU hagués estat fins ara l'element definidor de les característiques de les explotacions obligava a la formulació d'un instrument teòric més dinàmic i precís, ja que l'heterogeneïtat de les explotacions censades —tant a nivell d'orientació com de funcionament— és un fet incontestable. Amb aquest motiu s'introdueix la classificació de les explotacions segons la seva orientació tècnico-econòmica, basada en l'anàlisi de la composició del seu «marge brut» (MB).

L'objectiu del sistema de classificació en què es desenvolupa el concepte en qüestió és d'agrupar explotacions agràries que siguin el més homogènies possible, amb l'ajut de dos criteris econòmics: per una banda, l'*orientació tècnico-econòmica predominant* en l'explotació i, per una altra banda, la *dimensió econòmica* de l'explotació, expressats ambdós criteris en termes de marge brut total (MBT). Per MBT hom entén la diferència entre el valor monetari de la producció bruta final d'una explotació i el valor dels costos directes generats per aquesta producció. La dimensió econòmica d'una explotació ve donada pel seu MBT, i s'expressa referida a una unitat de mesura monetària. En el cas d'Espanya, la unitat monetària adoptada és de 1.000 ptes., mentre que per a la resta de països comunitaris la unitat actualment vigent és de 1.000 Unitats de Compte Europeu de MBT. Ara bé, com que en el cas d'Espanya la mesura del MBT no es pot treure directament

de l'explotació del cens agrari, s'ha procedit a calcular-la per un altre sistema, que tot seguit detallarem. En primer lloc s'ha calculat un coeficient a nivell de província (en el cas de Catalunya es féu a nivell de comarca, a través del Departament d'Agricultura), anomenat *marge brut estàndard* (MBS), i referit a cada unitat de superfície i de bestiar. Partint d'aquesta base, el valor del MBT d'una explotació s'obtindrà de la suma dels productes de cada conreu (en ha), i del nombre de caps de les diferents classes de bestiar, per mitjà dels corresponents MBS resultants (i utilitzant com a informació de referència la del cens agrari del 1982).

La relació de característiques incloses per al càlcul del MBT de cada explotació ha estat incorporada al qüestionari del cens de 1982. Hi són compresos tots els conreus i tipus de bestiar, així com les terres no llaurades (amb l'excepció de les convencionalment conceptuades com a «altres superfícies»).

Per a Catalunya, la tipologia de les explotacions agràries segons la seva orientació tècnico-econòmica s'ha establert en nou grans grups, que ressenyarem a continuació. Aquests grups es divideixen, per la seva part, en una sèrie de subgrups —els quals, per manca d'espai, no citarem. Els nou grups són:

1. Agricultura general
2. Horta
3. Conreus permanents
4. Herbívors
5. Granívors
6. Conreus diversos
7. Ramaderia diversa
8. Conreus amb ramaderia
9. Forestal

Resta només referir-nos als criteris que determinen l'assignació d'una determinada OTE a una explotació donada. Sense entrar en detalls, assenyalarem que el criteri fonamental es basa en la contribució relativa de les diferents activitats de l'explotació en el MBT (marge brut total); dit en altres paraules, l'OTE ens assenyal a «quina activitat o activitats es dedica fonamentalment l'explotació, en funció dels ingressos que aporta a l'empresari»².

4. Les explotacions agràries de la Terra Alta a partir de la seva orientació tècnico-econòmica: els sectors determinants

De l'anàlisi de l'OTE de les explotacions agràries de la Terra Alta es desprèn una característica general fonamental: l'especialització productiva que es dóna envers uns sectors preponderats (vi, fruita, olivera, conreus diversos, granívors) i, dins aquests sectors, la importància específica del vi, l'ametlla i la ramaderia industrial.

A la taula 3, que reflecteix la distribució de les explotacions a la Terra Alta en base a l'OTE, observem que el 36,7% de les explotacions tenen una OTE decantada a la producció de vi, el 26% a l'oliva, el 7,8% a la fruita i el 14,9% a conreus diversos (alternança dels tres conreus anteriors amb l'horta). L'observació del mapa 5 ens pot donar una

² Dins GENERALITAT DE CATALUNYA. DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA I PESCA, *Pla Nacional Agrari de Catalunya 1986-1990*, Barcelona 1987, pàg. 103. Es tracta d'un dels primers estudis publicats a Catalunya on s'utilitza, a efectes de l'anàlisi i amb caràcter sistemàtic, el concepte d'OTE.

idea de la seva respectiva distribució per municipis. Quant a les 73 explotacions de granívors, no obstant representar tan sols el 2,1% de les explotacions, l'examen de la taula 7 ens mostra que el seu MBT és molt elevat. Tot seguit ho analitzarem de forma particularitzada.

4.1 El vi

De les 1.269 explotacions amb OTE vinícola (el 36,7% de la comarca), els municipis que concentren la major part d'elles són Batea (304), Bot (157), Corbera (166), Gandesa (369) i Vilalba dels Arcs (154).

El vi de taula, amb 1.262 explotacions (el 99,4% d'OTE vinícola) és la producció més important de la comarca. En la seva major part són petites explotacions (en MBT), i gairebé el 90% d'elles no arriba a un MBT de 500.000 ptes. D'explotacions que superin el milió de pessetes en MBT en trobem a Batea (56), Bot (8), Corbera (10), Gandesa (19), Horta de Sant Joan (1), la Pobla de Massaluca (27) i Vilalba dels Arcs (12). No n'hi ha cap que superi els 5 milions de pessetes.

Tan sols es detecten 6 explotacions amb OTE de raïm de taula, amb un MBT petit (el 33,3% de les explotacions no superen les 500.000 ptes.).

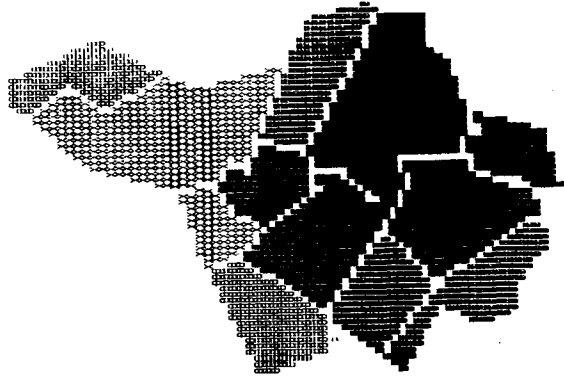
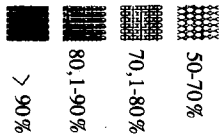
Quant a la viticultura mixta tan sols trobem una explotació, a la Fatarella, amb un MBT inferior a les 250.000 ptes.

4.2 La fruita

Hi ha un total de 269 explotacions (un 7,8%) amb orientació a la fruita —gairebé exclusivament ametller. El seu MBT queda molt lluny de l'OTE vinícola, però cal tenir present que, com ja hem anat veient al llarg del treball, hi ha una progressiva especialització d'aquesta comarca devers l'ametller. Cara al futur, doncs, no seria estrany que aquest conreu arribés a donar ací uns grans rendiments.

L'observació de la taula 6 ens permet de veure que el Pinell de Brai (amb 58 explotacions), Horta de Sant Joan (amb 50) i la Fatarella (amb 42) reuneixen el 56,2% de les explotacions que tenen aquesta OTE. Aquests mateixos municipis són els que compten amb un MBT més gran. El fet que ja hi hagi en aquests moments tres explotacions amb un MBT superior als tres milions de pessetes és prou significatiu, i permet pensar en les possibilitats d'evolució futura. Les 186 explotacions amb un MBT inferior a 250.000 ptes., mostren, tanmateix, que el camí a recórrer fins a assolir uns òptims productius en aquesta especialitat és encara força llarg.

L'existència de dues explotacions de cítrics (taronja al Pinell de Brai i mandarina a Horta de Sant Joan), amb un MBT relativament important, podria ésser interpretat com un indicatiu de la introducció d'aquesta classe de cultius a la comarca; en principi, no hi ha dades per pensar d'altra manera, i, en tot cas, l'evolució en els pròxims anys permetrà d'escatir-ho amb certesa.

Mapa 5
 Explotacions amb OTE «vi» + «oliva» + «fruita» + «conreus diversos».
 Distribució municipal (en %) sobre el total d'explotacions. 1982

Taula 3
 Nombre d'explotacions per grups d'OTE. 1982.

		Agr. Gen.	Horta	Vi	Fruita	Oliva	Herbi vors	Grani vors	Conreus diver.	Ram. diver.	Conreus ramad.	Forest	
43 018	Arnes	153	3	17	6	20	29	4	4	54	1	7	8
43 022	Batea	539	2	0	304	4	112	7	5	89	3	6	7
43 032	Bot	241	0	1	157	8	56	5	3	9	0	1	1
43 041	Caseres	98	0	4	3	10	43	0	5	27	0	6	0
43 048	Corbera	345	1	5	166	19	100	5	0	23	0	8	18
43 056	Fatarella, La	223	0	1	3	42	88	2	0	63	2	12	10
43 064	Gandesa	485	6	3	369	18	36	3	7	22	1	16	4
43 071	Horta de Sant Joan	505	10	20	19	51	140	17	11	139	12	70	16
43 106	Pinell de Brai, El	317	0	7	32	59	149	6	30	11	1	14	8
43 110	Pobla de Massaluca, La	146	0	0	51	9	47	0	1	28	0	3	7
43 117	Prat de Comte	127	0	0	5	3	28	2	6	32	3	13	35
43 175	Vilalba dels Arcs	281	1	0	154	26	71	2	1	19	1	6	0
Total Terra Alta		3.460	23	58	1.269	269	899	53	73	516	24	162	114
			0,7%	1,7%	36,7%	7,8%	26%	1,5%	2,1%	14,9%	0,7%	4,7%	3,3%

Font: INE: *Censo Agrario de 1982*. Elaborat pel CIDC sota definició i demanda del DARP. 1986.

Taula 4
Nombre d'explotacions per OTE i MBT. 1982.

Codi OTE	Concepte	Total Explot.	%	Marge brut total (MBT) (Milers ptes.)							
				250	250-500	500-1000	1000-2000	2000-3000	3000-5000	5000-10000	10000
1110	Cereals excepte arròs	23	0,7	17	1	0	3	1	0	1	0
2110	Horticultura intensiva a l'aire lliure	58	1,7	53	5	0	0	0	0	0	0
3120	Vi de taula	1.262	36,5	371	378	377	117	15	4	0	0
3130	Raim de taula	6	0,2	2	3	1	0	0	0	0	0
3140	Viticultura mixta	1	0,0	1	0	0	0	0	0	0	0
3210	Fruiters excepte agris	267	7,7	186	35	33	10	0	3	0	0
3221	Taronger	1	0,0	0	0	0	1	0	0	0	0
3222	Mandarina	1	0,0	0	1	0	0	0	0	0	0
3232	Oliva de trull	63	1,8	63	0	0	0	0	0	0	0
3240	Conreus permanents diversos	836	24,2	388	248	151	43	1	3	1	1
4110	Llet especialització	2	0,1	0	1	0	1	0	0	0	0
4410	Oví	24	0,7	4	8	10	2	0	0	0	0
4430	Herbívors diversos	11	0,3	4	3	3	1	0	0	0	0
4440	Conills	16	0,5	2	8	5	1	0	0	0	0
5110	Porcs cria	7	0,2	0	0	1	1	1	1	1	2
5120	Porcs engreix	8	0,2	0	3	2	1	0	1	0	1
5130	Porcs cicle tancat	1	0,0	0	0	0	0	0	0	0	1
5210	Gallines ponedores	3	0,1	0	0	0	0	0	1	1	1
5220	Pollastres engreix	54	1,6	0	0	0	1	5	8	18	22
6110	Horticultura i conreus permanents	96	2,8	75	14	7	0	0	0	0	0
6210	Agricultura general i horticultura	3	0,1	3	0	0	0	0	0	0	0
6220	Agricultura general i viticultura	3	0,1	0	0	1	2	0	0	0	0
6230	Agricultura general i fruiters/altres	29	0,8	18	7	4	0	0	0	0	0
6240	Agricultura general parcialment dominant	13	0,4	5	3	2	3	0	0	0	0
6250	Horticultura i conreus permanents parcial	372	10,8	190	99	59	18	4	1	1	0
7120	Herbívors no lleters parcialment dominants	23	0,7	5	7	6	2	1	1	1	0
7230	Granívors parcialment dominants	1	0,0	0	0	1	0	0	0	0	0
8140	Herbívors no lleters amb agricultura general	1	0,0	1	0	0	0	0	0	0	0
8222	Tots els tipus restants	161	4,7	119	12	18	6	4	1	1	0
9000	Forestal	114	3,3	88	11	5	2	1	1	2	4
Total Terra Alta		3.460	100	1.595	847	686	215	33	25	27	32
		% 100		46,1	24,5	19,8	6,2	1,0	0,7	0,8	0,9

Font: INE. *Censo Agrario de 1982*. Elaborat pel CIDC sota definició i demanda del DARP. 1986.

Taula 5
Explotacions amb OTE vinícola, i MBT respectiu. 1982.

Codi	Nom municipi	Total Explotacions	Marge brut total (MBT) (Milers ptes.)							
			250	250-500	500-1000	1000-2000	2000-3000	3000-5000	5000-10000	10000
43 018	Arnes	6	0	1	2	3	0	0	0	0
43 022	Batea	302	42	75	129	52	3	1	0	0
43 032	Bot	157	35	69	45	8	0	0	0	0
43 041	Caseres	3	2	0	1	0	0	0	0	0
43 048	Corbera	165	56	52	47	10	0	0	0	0
43 056	Fatarella, La	1	1	0	0	0	0	0	0	0
43 064	Gandesa	368	153	112	84	17	1	1	0	0
43 071	Horta de Sant Joan	18	11	6	0	0	0	1	0	0
43 106	Pinell de Brai, El	32	24	8	0	0	0	0	0	0
43 110	Pobla de Massaluca, La	51	3	8	13	17	10	0	0	0
43 117	Prat de Comte	5	4	0	1	0	0	0	0	0
43 175	Vilalba dels Arcs	154	40	47	55	10	1	1	0	0
Total OTE = 3.120		1.262	371	378	377	117	15	4	0	0
		% 100	29,4	30,0	29,9	9,3	1,2	0,3	—	—
OTE = 3.130 Raim de taula										
Codi	Nom municipi	Total Explotacions	Marge brut total (MBT) (Milers ptes.)							
			250	250-500	500-1000	1000-2000	2000-3000	3000-5000	5000-10000	10000
43 022	Batea	2	0	1	1	0	0	0	0	0
43 048	Corbera	1	1	0	0	0	0	0	0	0
43 056	Fatarella, La	1	0	1	0	0	0	0	0	0
43 064	Gandesa	1	1	0	0	0	0	0	0	0
43 071	Horta de Sant Joan	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Total OTE = 3.130		6	2	3	1	0	0	0	0	0
OTE = 3.140 Viticultura mixta										
Codi	Nom municipi	Total Explotacions	Marge brut total (MBT) (Milers ptes.)							
			250	250-500	500-1000	1000-2000	2000-3000	3000-5000	5000-10000	10000
43 056	Fatarella, La	1	1	0	0	0	0	0	0	0
Total OTE = 3.140		1	1	0	0	0	0	0	0	0

Font: INE. *Censo Agrario de 1982*. Elaborat pel CIDC sota definició i demanda del DARP. 1986.

Taula 6
Explotacions amb OTE de fruiters, i MBT respectiu. 1982.

OTE = 3.210 Fruiters excepte agris

Codi	Nom municipi	Total Explotacions	Marge brut total (MBT) (Milers ptes.)							
			250	250-500	500-1000	1000-2000	2000-3000	3000-5000	5000-10000	10000
43 018	Arnes	20	11	4	4	1	0	0	0	0
43 022	Batea	4	3	1	0	0	0	0	0	0
43 032	Bot	8	5	0	2	1	0	0	0	0
43 041	Caseres	10	2	4	2	2	0	0	0	0
43 048	Corbera	19	10	3	4	1	0	1	0	0
43 056	Fatarella, La	42	22	10	6	4	0	0	0	0
43 064	Gandesa	18	18	0	0	0	0	0	0	0
43 071	Horta de Sant Joan	50	35	8	6	1	0	0	0	0
43 106	Pinell de Brai, El	58	55	0	2	0	0	1	0	0
43 110	Pobla de Massaluca, La	9	8	1	0	0	0	0	0	0
43 117	Prat de Comte	3	1	1	0	0	0	1	0	0
43 175	Vilalba dels Arcs	26	16	3	7	0	0	0	0	0
Total OTE = 3.210		267	186	35	33	10	0	3	0	0
		% 100	69,7	13,1	12,4	3,7	—	1,1	—	—

Font: INE. *Censo Agrario de 1982*. Elaborat pel CIDC sota definició i demanda del DARP. 1986.

4.3 L'olivera

Tot i que l'olivera és un cultiu encara important a la Terra Alta, hi ha una certa base per pensar que la tendència per a les properes dècades serà, si no la desaparició, l'abandó progressiu de les explotacions menys rendibles —en benefici de la vinya i dels fruiters. Per tant, respecte a l'olivera, més que parlar d'especialització parlarem de manteniment estructural amb tendència a la baixa.

Horta de Sant Joan i el Pinell de Brai són els municipis amb un major nombre d'explotacions, i Batea és el que, en aquest aspecte, té un MBT més elevat —amb 12 explotacions que superen el llinar del milió de pessetes.

4.4 Conreus diversos

Incloem ací les explotacions que combinen els tres conreus fins ara analitzats, i comprenen a més una part d'horticultura i una altra d'agricultura general. La desconexió dels percentatges de combinació respectius és, però, l'obstacle més seriós per a l'estudi. Pensem que és possible que es tracti, en general, d'explotacions properes als nuclis de població que combinen l'horticultura amb els conreus dominants. El fet que, de les 516 explotacions considerades sota el present epígraf, n'hi hagi 468 (el 90,7%) on l'horticultura és un dels conreus combinats ens emmena a formular la hipòtesi de referència.

4.5 Els granívors

Al llarg del treball hem observat la importància, relativa però certa, de la ramaderia industrial en el ventall d'activitats econòmiques de la Terra Alta. Diem importància relativa en el sentit que, tot i ser el tipus de ramaderia predominant a la comarca, en relació amb la resta de Catalunya representa només l'1,4% del total d'explotacions amb la mateixa OTE. Si la comparació la referim exclusivament a l'OTE de «pollastres d'engreix», aleshores el percentatge puja fins al 4,6%.

Cal subratllar en especial que la incidència d'aquesta ramaderia industrial en l'economia comarcal és particularment notòria en relació amb els elevats valors de MBT que generen aquestes explotacions. Així, de les 32 explotacions que té la comarca amb un MBT superior a 10.000.000 de pessetes, el 81,2% correspon a explotacions amb aquesta OTE.

A nivell intracomarcal, i pel que fa als pollastres d'engreix, gairebé el 50% de les explotacions es localitza al Pinell de Brai, essent Prat de Comte el següent municipi en importància, bé que a molta distància de l'anterior.

Taula 7
Explotacions amb OTE de granívors, i MBT respectiu. 1982.

OTE = 5.220 Pollastres engreix

Codi	Nom municipi	Total Explotacions	Marge brut total (MBT) (Milers ptes.)							
			250	250-500	500-1000	1000-2000	2000-3000	3000-5000	5000-10000	10000
43 018	Arnes	4	0	0	0	0	0	3	1	0
43 022	Batea	4	0	0	0	0	0	3	0	1
43 041	Caseres	4	0	0	0	1	0	0	3	0
43 064	Gandesa	2	0	0	0	0	0	0	2	0
43 071	Horta de Sant Joan	7	0	0	0	0	3	1	2	1
43 106	Pinell de Brai, El	26	0	0	0	0	1	0	7	18
43 110	Pobla de Massaluca, La	1	0	0	0	0	0	1	0	0
43 117	Prat de Comte	6	0	0	0	0	1	0	3	2
Total OTE = 5.220		54	0	0	0	1	5	8	18	22
		% 100	—	—	—	1,9	9,3	14,8	33,3	40,7

OTE = 5.210 Gallines ponedores

Codi	Nom municipi	Total Explotacions	Marge Brut Total (MBT) (Milers ptes.)							
			250	250-500	500-1000	1000-2000	2000-3000	3000-5000	5000-10000	10000
43 041	Caseres	1	0	0	0	0	0	0	1	0
43 064	Gandesa	2	0	0	0	0	0	1	0	1
Total OTE = 5.210		3	0	0	0	0	0	1	1	1

OTE = 5.110 Porcs cria

Codi	Nom municipi	Total Explotacions	Marge brut total (MBT) (Milers ptes.)							
			250	250-500	500-1000	1000-2000	2000-3000	3000-5000	5000-10000	10000
43 032	Bot	1	0	0	1	0	0	0	0	0
43 071	Horta de Sant Joan	3	0	0	0	0	1	1	1	0
43 106	Pinell de Brai, El	2	0	0	0	0	0	0	0	2
43 175	Vilalba dels Arcs	1	0	0	0	1	0	0	0	0
Total OTE = 5.110		7	0	0	1	1	1	1	1	2

OTE = 5.120 Porcs engreix

Codi	Nom municipi	Total Explotacions	Marge brut total (MBT) (Milers ptes.)							
			250	250-500	500-1000	1000-2000	2000-3000	3000-5000	5000-10000	10000
43 022	Batea	1	0	1	0	0	0	0	0	0
43 032	Bot	2	0	1	1	0	0	0	0	0
43 064	Gandesa	2	0	1	0	1	0	0	0	0
43 071	Horta de Sant Joan	1	0	0	1	0	0	0	0	0
43 106	Pinell de Brai, El	2	0	0	0	0	0	1	0	1
Total OTE = 5.120		8	0	3	2	1	0	1	0	1

Font: INE. *Ceso Agrario de 1982*. Elaborat pel CIDC sota definició i demanda del DARP. 1986

Per una altra banda, el 74% de les explotacions de la comarca que tenen aquesta orientació compta amb un MBT superior als 5.000.000 de pessetes. I no hi ha cap explotació amb un MBT inferior al milió.

Així mateix, a la Terra Alta hi ha tres explotacions amb una OTE de «gallines ponedores», situades a Gandesa —dues— i a Caseres —una. El seu MBT és en tots els casos superior als tres milions.

Pel que fa a l'altre tipus de ramaderia industrial, la del porcí, hi ha localitzat un total de 16 explotacions: set de cria (tres a Horta de Sant Joan, dues al Pinell i una a Bot i a Vilalba) i vuit d'engreix (dues a Gandesa, Bot i el Pinell i una a Batea i a Horta). Finalment, detectem a Gandesa una explotació amb OTE de «porcs de cycle tancat». Cal remarcar que el MBT dels «porcs de cria» supera, en un percentatge del 57,1%, els tres milions de pessetes, mentre que el 75% de les explotacions amb OTE de «porcs d'engreix» té un MBT comprès entre les 250.000 i els dos milions de pessetes.

5. A manera de resum

En qualsevol estudi de geografia agrària d'un determinat territori, l'anàlisi d'un sector concret exigeix de posar en joc i d'interrelacionar un gran nombre de variables. Amb la incorporació de l'OTE com a factor d'anàlisi fonamental en el present treball, hem volgut assajar les possibilitats d'ús i de tractament d'una variable que, al nostre país, pràcticament no s'havia utilitzat fins ara.

Inicialment assenyalàvem que el nostre objectiu era l'estudi de les explotacions agràries de la Terra Alta a partir de la seva OTE, amb incidència en particular en el que són sectors productius determinants. Els resultats de l'anàlisi ens fan palès que en aquesta comarca es dona una remarcable especialització productiva; en concret, en el *vi*, la *fruita*, l'*olivera*, els *conreus diversos* i en els *granívors* (i, dins aquests grups, ha quedat destacada la importància específica del *vi*, l'*ametlla* i la ramaderia industrial). Una bona part del treball està dedicada a intentar mesurar —amb tota la precisió possible partint de les dades disponibles— el grau amb què es presenta aquesta especialització, bo i fent-ne un desglossament per als diferents municipis.